

رژیم عام تکرار جرم در نظام حقوق کیفری فرانسه و تطبیق آن با الگوی جرم‌انگاری مشابه در ایران یوسف مرادنژادی^۱، اکبر وروایی^{۲*}

چکیده:

زمینه و هدف: واقعیت مسلم آن است که مطالعه‌ی مسأله‌ی «تکرار جرم» به عنوان یکی از موجبات عام تشدید مجازات‌ها، همواره در نظام‌های کیفری دنیا به دلیل خدشه بر اصل عدالت کیفری و اصل تناسب از اهمیت ویژه‌ای برخوردار بوده است و این مسئله از قرن هیجدهم میلادی همواره در رأس دغدغه‌های هر نظام حقوقی بوده است. هدف از پژوهش، شناخت تطبیقی الگوی «تکرار جرم» به عنوان الگوی حاکم بر نظام کیفردهی در نظام‌های حاکم حقوقی ایران و تطبیق آن با کشور فرانسه به عنوان نظام حقوقی پیشتاز در زمینه‌ی مسأله‌ی «تکرار جرم» و کیفرگذاری می‌باشد.

روش‌شناسی: اطلاعات موردنیاز تحقیق با استفاده از روش کتابخانه‌ای و استناد به منابع علمی مرتبط با موضوع تحقیق (مطالعه‌ی تدبیری و بازپژوهی)، جمع‌آوری شده و سپس، به روش تطبیقی-تحلیلی مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد.

یافته‌ها و نتیجه‌گیری: یافته‌های پژوهش نشانگر آن است که سیاست کیفری ایران و فرانسه در مقابله با مرتکبان جرائم مکرر در دوره‌های مختلف، تحت تأثیر «اندیشه سزادهی» قرار داشته است. بطور کلی، رویکرد قانونگذار کیفری ایران در قبل از انقلاب به تأسی از نظام کیفری فرانسه، درجه‌ی تأثیرپذیری بیشتری نسبت به بعد از انقلاب ایران داشته است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که در قانون‌نامه جنایی ۱۳۹۲ ه.ش و قانون جزای فرانسه ۱۹۹۲ میلادی (قوانین حاکم)، علاوه بر تشابهات نسبی همچون افزایش تصاعدی مجازات‌ها، لحاظ نمودن مرور زمان، مرتبه‌ی تکرار و کفایت قطعیت حکم سابق (به استثنای حدود الهی) و...، رویکردهای متفاوتی همچون نوع شخص مرتکب، نوع طبقه‌بندی مجازات‌ها، کافی بودن یا نبودن محکومیت قطعی سابق بدون اجراء، قانده تشابه نسبی یا مطلق، بازه زمانی (فاصله‌ی بین ارتکاب جرم اول و دوم)، محاسبه تعداد دفعات ارتکاب در رابطه با حدود الهی، کیفیت میزان مجازات، شمول استثناء و غیره، بین دو نظام حقوقی وجود دارد.

واژگان کلیدی: تکرار جرم، تشدید مجازات، نظام حقوقی ایران و فرانسه.

* دانشجوی دکتری حقوق کیفری و جرم‌شناسی، واحد کرمانشاه، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمانشاه، ایران.

yousofmoradnejady@gmail.com

** استاد گروه حقوق کیفری و جرم‌شناسی، واحد کرمانشاه، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمانشاه، ایران. (نویسنده مسئول)

Dr.Akbar Varvaei@yahoo.com

مقدمه

اصولاً، «تکرار جرم» به معنای بازگشت به رفتار قبلی، به ویژه رفتار جنایی است. مطالعه‌ی این مسئله، بخشی از مطالعات جرم‌شناسی است. پیش‌بینی جرم «هم بصورت اولیه و هم به صورت ثانویه» شاخه‌ای از آینده‌پژوهی است که به مطالعه‌ی آینده‌های فرضی به منظور کسب آمارگی برای مقابله با آن می‌پردازد و اخیراً مورد توجه جرم‌شناسان واقع شده است. منظور از پیش‌بینی اولیه جرم، پیش‌بینی ارتکاب جرم پیش از اینکه فرد مرتکب جرمی شده باشد، و منظور از پیش‌بینی ثانویه، پیش‌بینی مسئله‌ی «تکرار جرم است»؛ که این مسئله همواره بیشتر مورد مطالعه‌ی دست‌اندرکاران نظام عدالت کیفری قرار گرفته است. به عنوان یک واقعیت انسانی و اجتماعی، یکی از معضلات جامعه‌ی بشری مسئله‌ی «ارتکاب جرم» می‌باشد، چرا که جرم، نظم و امنیت جامعه را مخدوش و آرامش مردم را سلب می‌نماید. مهمتر از خود جرم و بسی خطرناک‌تر از جرم، پدیده‌ی «تکرار جرم»^۱ است، که نه تنها حاکی از عدم اصلاح‌پذیری فرد مجرم از واکنش‌های نظام کیفری می‌باشد، بلکه ناشی از ناکارآمدی سیاست جنایی جوامع در تحمیل واکنش‌های مناسب از یک طرف و عدم برنامه مناسب جهت بازپروری مجرمان از طرف دیگر می‌باشد؛ قانونگذاران نیز اغلب تشدید مجازات (عدالت سزادهی)^۲ را گاه تنها چاره و راه‌حل «تکرار جرم» دانسته‌اند و گاه در کنار تشدید مجازات، سیاست‌های جنایی دیگری به کار گرفته‌اند. مسئله‌ی «تکرار جرم» و چگونگی واکنش به آن، از جمله مهمترین، دقیق‌ترین و سخت‌ترین مباحث حقوق کیفری کشورها می‌باشد.^۳ ریمون گسن در کتاب «جرم‌شناسی نظری»، مسأله‌ی «تکرار جرم» را ظریف‌ترین مسأله‌ی جرم‌شناسی می‌داند (مهدی کی‌نیا، ۱۳۹۲: ۱/۹۸). اهمیت مطالعه‌ی «تکرار جرم» از آن رو است که پرداختن به این موضوع می‌تواند موجبات کاهش هزینه‌های عدالت کیفری، کاهش جمعیت کیفری زندانیان، پیشگیری از تکرار جرم، توجه به بزده‌گان، عدم طرد بزهکاران و... که از ضروریات و نیازمندی‌های امروز نظام سیاست جنایی کشورمان محسوب می‌شود، سبب گردد. بنابراین، هر نوع تحقیق در این زمینه می‌تواند ما را قدمی در راستای تحقق اهداف عدالت کیفری نزدیکتر سازد.

بدون شک، اهمیت موضوع، ارتباط و تأثیرپذیری بنیان‌های حقوق کیفری ایران از فرانسه^۴،

1. Recidivism

2. Retributive Justice

۳. بند پنجم از اصل ۱۵۶ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران؛ اقدام مناسب برای پیشگیری از وقوع جرم و اصلاح مجرمین را از وظایف قوه قضاییه می‌دانند.

۱. قوانین فرانسوی و ورود آنها به سیستم عدلیه ایران به عصر ناصری باز می‌گردد که میرزا ملکم خان به قصد تقلید از جوامع اروپایی مبادرت به ترجمه و تدوین قوانین فرانسوی می‌نماید (رضا نیازمند، ۱۳۸۳: ۳۷۶)

دلایل انتخاب این نوع پژوهش، در یک موضوع خاص بنام مسئله‌ی «تکرار جرم» بوده است.^۱ اصولاً حقوق فرانسه از خانواده حقوق نوشته رومی-ژرمنی است که مبدأ تحولات قانونگذاری در کشورهای خاورمیانه گریده است. در کشور ما نیز قانونگذاری در اوایل قرن حاضر هجری با الهام از قانون فرانسه آغاز شده و قوانین مجازات عمومی، آیین دادرسی و تجارت عیناً از حقوق فرانسه ترجمه و با اندک تغییراتی به صورت مجموعه‌های مدون از تصویب مجالس قانونگذاری گذشته است (قانون مجازات عمومی مصوب ۱۳۰۴ ه.ش، تقریباً ترجمه‌ی قانون مجازات عمومی ۱۸۱۰ میلادی فرانسه بود). حال، در طول ازمنه تغییرات و اصلاحاتی در قانون ۱۸۱۰ اکتبر بعمل آمد. مقنن ایران تحت تأثیر تحولات در سال ۱۳۵۲ ه.ش، اقدام به اصلاح قانون مجازات عمومی و آیین دادرسی کیفری نمود. بعد از پیروزی انقلاب اسلامی، تغییرات قانونگذاری نیز ناشی از تفکرات و منابع سابق بوده است. بر این اساس، موضوع پدیده‌ی «تکرار جرم» نیز از دیرباز مورد توجه سیاست‌گذاران جنایی کشورهای دنیا، از جمله ایران و فرانسه بوده است.

اصولاً در تحولات حقوق جزا، جریان مستمر حرکت قانونگذاری باید تشریح و مورد مطالعه قرار گیرد. بر این اساس و در موضوع تشریح پیشینه‌ی «تکرار جرم» می‌توان گفت که در حوزه عام قانونگذاری در رابطه با «تکرار جرم»، سابقه‌ی اولین قانونگذاری در نظام حقوقی ایران به قانون‌نامه کنت (۱۲۹۶ ه.ش)^۲ و در نظام حقوقی فرانسه نیز قانون مجازات ۱۷۹۱ میلادی فرانسه اولین قانون مدون در خصوص مقررات تکرار جرم در مباحث عام کیفری است (قانون فرمان شکار)^۳؛ که نشانگر مسبق به سابقه بودن (حدود شش دهه) توجه قانونگذار فرانسه به موضوع تکرار جرم در رویکرد با قانونگذار کیفری ایران می‌باشد. این فرم از قانونگذاری، با وضع قوانین متعدد کیفری تاکنون نیز ادامه یافته است، به نحوی که در نظام حقوقی ایران تاکنون بیش از پنجاه قانون خاص تکرار جرم در جرائم خاص را با ابزار کیفری تشدید مجازات تدوین یافته است. بعلاوه، در هر دو نظام حقوقی ایران و فرانسه «تکرار جرم» در قوانین خاص دارای جایگاه ویژه‌ای است. به دیگر بیان، قانونگذاران هر دو کشور علاوه بر وضع قواعد عمومی تکرار جرم، در قوانین خاص نیز بسته به اهمیت و شدت جرم مقررات ویژه‌ای را به فراخور هر جرم (البته، صرفاً برخی جرائم) وضع کرده‌اند. بررسی تحلیلی قوانین کیفری خاص ناظر به «تکرار جرم» صرف نظر از آنکه رویکرد ویژه قانونگذار را جهت دستیابی به راه‌های برون‌رفت از مسائل و معضلات اجتماعی با استفاده از ابزار کیفری تبیین می‌کند، می‌تواند تا حدود زیادی تعیین شرایط لازم برای تحقق «تکرار جرم» و حدود تشدید در آن، اهمیت مسئله را دوچندان نماید.

۲. خاستگاه «تکرار جرم» را باید در نظام حقوقی کامن لا دانست.

۱. در مواد ۳۸ تا ۴۲ از این قانون، به تشدید کیفر در حالت تکرار جرم پرداخته شده است (مجازات‌های عرفی).

۲. این قانون اجازه‌ی دو یا سه برابر کردن مجازات در شکار غیرقانونی را اعطا نموده بود.

با اینکه مطالعات پیش‌بینی «تکرار جرم» در قوانین کیفری کشورهای دنیا، بطور علمی از حدود یک‌صد سال پیش، و در حقوق اسلامی نیز دارای پیشینه‌ی کهن می‌باشد، به نظر می‌رسد چنین مطالعاتی در ایران بسیار نوپا و چه بسا مغفول مانده‌اند؛ ضمن اینکه تاکنون پژوهش و تحقیقات مستقلی در رابطه با نگاه تطبیقی به مسئله‌ی «تکرار جرم» در دو نظام حقوقی ایران و فرانسه انجام نشده است.

در این پژوهش سعی داشته شده است که با تحلیل و تطبیق موضوع «تکرار جرم» در نظام‌های حقوق کیفری ایران و فرانسه، بتوان به تفاوت‌ها و شباهت‌های دو نظام حقوقی موجود، در رویکرد با مسئله‌ی «تکرار جرم» شناخت بیشتری تحصیل نمود، که قطعاً این موضوع می‌تواند به ارتقاء سطح قانونگذاری و نزدیک شدن دیدگاه‌های حقوقی در دستیابی به یک سیاست جنایی مطلوب‌تر، در هر دو نظام حقوقی و علی‌الخصوص نظام حقوقی کشورمان بینجامد. در پژوهش حاضر ابتدا به بیان کلیات و مفاهیم، تشریح نهاد «تکرار جرم» در قوانین کیفری ایران و فرانسه و در پایان به نتیجه‌گیری و بیان پیشنهادات در رابطه با موضوعات مطرح شده پرداخته شده است.

۱- تعاریف و مفاهیم

۱-۱- تکرار جرم

«تکرار جرم» اصولاً یکی از جهات عام تشدید مجازات است که به جرم معینی اختصاص ندارد؛ بلکه قابل تسری به تمام جرائم می‌باشد (هرچند ممکن است استثنائاتی را داشته باشد). این تأسیس حقوقی حکایت از حالت خطرناک مجرم و عدم موفقیت بزه‌کار در تطابق خود با جامعه بعد از اجرای جرم است. در تقابلی با علل عمومی تشدید مجازات‌ها که در حقوق کیفری ایران تنها در تعدد و تکرار مصداق دارند، علل اختصاصی (علل نوعی و علل شخصی) نیز مورد نگاه سیاست‌گذاران عمومی جنایی قرار داشته است.

چگونه می‌توان «تکرار جرم» را تعریف نمود؟ حقوق‌دانان کیفری تعاریف جامع و متعددی از تکرار جرم را مطرح نموده‌اند؛ همین‌طور در منطوق قانونگذار کیفری کشورهای دنیا، به تعاریفی از این موضوع پرداخته شده است (در قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲، تعریفی از «تکرار جرم» ارائه نگردیده است). در تعریف «تکرار جرم» از نگاه حقوقی، حالت شخصی است که به طور قطعی به مجازات محکوم شود و به واسطه ارتکاب مجدد جرم در معرض محکومیت جزایی قرار گیرد (علی‌آبادی، ۲: ۲۸۶). در نگاه حقوق‌دانان نیز، «تکرار جرم» وضع تبه‌کاری است که سوابق محاکماتی دارد. تکرار جرم عبارت است از آن که مجرم پس از ارتکاب جرم و محکومیت، مجدداً مرتکب جرم دیگری شود.

تکرار جرم از ناحیه‌ی بزهکار، زمانی محقق می‌شود که پس از صرف محکومیت اول و یا اجرای آن - حسب قانون گذاری‌های مختلف - مجدداً حالت خطرناک خود را نشان می‌دهد و به جرم تازه‌ای دست می‌زند که ممکن است مشابه یا مانند جرم قبلی یا غیر آن باشد که در حالت تشابه، تکرار را خاص و در غیر آن را عام می‌گویند (محمدرضا سلطانی، ۱۳۹۷: ۲۱۸-۲۱۵).

۲-۱- تکرار جرم؛ رویکرد تشدید مجازات

در توضیح معنای «تشدید» در منابع لغت‌شناسی فارسی، «استوار کردن»، «گران نمودن»، «خلاف تخفیف»، «سختی نهادن بر کسی»، «سختی نمودن»، «بر کسی سختی کردن»، «تنگ گرفتن بر کسی» و نیز «علامتی همچون سر سین برای تکرار حرف» را ذکر کرده‌اند (دهخدا، ۴: ۵۹۰۸). از «تشدید مجازات» در فقه، گاه به «تغلیظ العقوبه» تعبیر شده است، ولی با این حال در کتب فقهی از آن تعریفی به عمل نیامده است. مسئله‌ی پیش‌بینی کیفیات مشدده، در دو مرحله‌ی کیفردهی و کیفرگذاری ممکن است مورد توجه واقع شود. در واقع، در مرحله‌ی کیفرگذاری، قانون‌گذار داخلی یا بین‌المللی با در نظر گرفتن اقتضانات و شرایط جامعه‌ی خویش و مبتنی بر یک سری ارزش‌های فردی، جمعی و بین‌المللی برای رفتاری که آن را جرم‌انگاری کرده، کیفرگذاری می‌کند. با این اوصاف، کیفردهی فرآیندی است که در حیطه‌ی قدرت قاضی داخلی یا بین‌المللی است و اوست که با توجه به شرایط مجرم و یا فرد خطاکار و به ویژه همه مسائل پیرامونی رفتار بزهکارانه، حجم و میزان مجازات را تعیین می‌کند (بهزاد رضوی فرد، ۱۳۹۳: ۷۰). کیفردهی در طول سالیان گذشته دچار تحولات مختلفی شده است. در رابطه با کیفردهی الگوهای مختلفی وجود دارد. به طور خاص چهار نوع متفاوت از الگوی کیفردهی وجود دارد: کیفردهی نامعین، کیفردهی معین، کیفردهی مفروض یا مبتنی بر رهنمودهای تعیین مجازات و کیفردهی الزامی. نظام کیفری ایران هنوز از الگوی کیفردهی معین و الزامی تبعیت می‌کند (نسرین مهرا و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۰۵). نخستین و شناخته‌ترین نوع الگوی کیفردهی، کیفردهی معین است. در این الگو، برخلاف سایر الگوهای مورد اشاره، قانون‌گذار کیفری میزان معین و ثابتی از کیفر را تعیین می‌نماید که بر فرد محکوم بار می‌شود و صلاح‌دید قضایی در تعیین کیفر جایگاهی ندارد. در نظام کیفری ایران و فرانسه و در موضوع تکرار جرم قانون‌گذار خواهان رویکرد تشدید مجازات‌ها می‌باشد و در مواد مختلفی از قانون‌نامه‌ی جنایی این الگو را طراحی داشته است.

۲- ویژگی‌های قانون رژیم عام^۱ تکرار جرم در نظام حقوقی ایران

تحولات تقنینی در نظام کیفری ایران نشان می‌دهد که موضوع «تکرار جرم» همواره در پنج

۱. مراد از رژیم حقوقی، سلسله مقررات پذیرفته شده در یک نظام حقوقی در تأسیس‌های حقوقی به رسمیت شناخته شده در آن نظام حقوقی است.

دوره‌ی قانون‌گذاری (قانون، مجازات عمومی ۱۳۰۴^۱، قانون مجازات عمومی سال ۱۳۵۲، قانون راجع به مجازات اسلامی ۱۳۶۱، قانون مجازات اسلامی ۱۳۷۰ و قانون مجازات اسلامی سال ۱۳۹۲) رویکردهای متفاوتی دیده می‌شود. قانون‌گذار ایران نیز بعد از سال‌ها اعمال قوانین پرابهام در زمینه تکرار جرم، خوشبختانه در سال ۱۳۹۲ با تصویب قانون مجازات اسلامی و اختصاص مواد ۱۳۶ تا ۱۳۹، به بسیاری از ابهامات در زمینه «تکرار جرم» که در قانون مجازات اسلامی ۱۳۷۰، وجود داشت، خاتمه داد؛ اما در بسیاری از قوانین خاص، قواعد تکرار جرم پرابهام و گاه مخالف فلسفه تکرار جرم کیفری مقرر گردیده است. منظور از رژیم عام مقررات حاکم بر «تکرار جرم»، همان قابلیت تکرار جرم در حالت عادی و عمومی در یک نظام حقوقی رسمی - کیفری می‌باشد. در مقابل رژیم استثنایی تکرار جرم داریم؛ که منظور، همان تکرار جرم در قوانین خاص است. بدان جهت رژیم استثنایی تلقی می‌شود که قواعد سازوکارهای آن در قوانین خاص پیش‌بینی شده است. در قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲، مسئله‌ی «تکرار جرم» از دو نگاه «شریعت اسلام و حقوق موضوعه»، مورد توجه قانون‌گذار کیفری ایران واقع شده است:

- تکرار جرم در جرائم مستوجب «مجازات حد^۲» (موضوع ماده ۱۳۶ ق.م.ا، ۱۳۹۲).
- جرائم مستوجب تعزیرات (مجازات‌های تعزیری درجات ۱ تا ۶) (موضوع ماده ۱۳۷ ق.م.ا، ۱۳۹۲).

۱-۲- تکرار جرم در نظام حقوقی ایران (اشخاص حقیقی)

قانون‌گذار کیفری ایران در قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ در فصل ششم از بخش جرائم، با لحاظ موارد استثنا^۳، به بررسی عنوان «تکرار جرم» پرداخته است و در طی مواد ۱۳۶ تا ۱۳۹ به

۲. ماده ۲۴، ۲۵ و ۲۶ قانون مجازات عمومی مصوب ۱۳۰۴: حکم تکرار جرم در مورد اشخاص ذیل جاری است:

- ۱- کسی که به حکم قطعی قابل اجرا محکوم به جزای جنایی شده و مجدداً مرتکب جنایتی گردد.
 - ۲- کسی که به حکمی قطعی محکوم به حبس تأدیبی بیش از یک ماه بوده و در ظرف پنج سال از تاریخ اتمام مجازات مذکوره یا رفع آن به واسطه مرور زمان مرتکب جنحه مهم یا جنایت گردد.
 - ۳- کسی که به واسطه جنحه یا جنایت محکوم به حبس کمتر از یک سال بوده و قبل از گذشتن پنج سال از تاریخ حکم مزبور مرتکب مثل همان جرم شود. سرقت و اختلاس و خیانت در امانت در خصوص تکرار جرم مثل هم محسوب می‌شود.
- ماده ۲۵: «در موارد تکرار جرم مذکور در ماده سابق محکمه می‌تواند به بیشتر از حداکثر مجازات آن جرم حکم کند، ولی از دو برابر حداکثر نباید تجاوز کند».

ماده ۲۶: «احکام تکرار جرم درباره اشخاصی که به واسطه ارتکاب به جرم سیاسی محکوم شده‌اند، جاری نخواهند بود».

۱. جرایم مستوجب حد (۱۲ مورد) در قانون مجازات اسلامی از مواد ۲۲۱ تا ۲۸۸ تدوین یافته است که عبارتند از: زنا، لواط، تخیذ، مساحقه، قوادی، قذف، سب نبی، مصرف مسکر، سرقت، محاربه، بغی، افساد فی الارض.
۲. ماده ۱۳۸ قانون مجازات اسلامی (۱۳۹۲/۲/۱) مقرر می‌دارد: مقررات مربوط به تکرار جرم در جرائم سیاسی و مطبوعاتی و جرائم اطفال اعمال نمی‌شود.

بیان حکم «تکرار جرم» در جرائم مستوجب حد و تعزیر، که از جمله جرائم غیرجنایی به حساب می‌آیند، پرداخته است. در قانون‌نامه‌ی جنایی ۱۳۹۲، در مبحث تکرار جرم، به دستاوردهای نوین جرم‌شناسی از جمله موضوعات حقوق بشری و گفتمان عدالت ترمیمی^۱ به عنوان یک رویکرد جایگزین یا مکمل نظام عدالت کیفری توجه ویژه‌ای شده است.

۱-۱-۲- جرائم مستوجب حد

یکی از ویژگی‌های حقوق اسلام آن است که تکرار جرم در صورت تخلل مجازات، موجب تشدید مجازات مرتکب می‌گردد. قانون‌گذار پیش از این، نه در قوانین قبل از انقلاب اسلامی و نه حتی پس از آن، نص صریحی درباره تکرار جرائم مستوجب حد بیان نکرده بود؛ به استثنای قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰، که احکام مربوط به تکرار جرائم مستوجب حد را به طور متفرق در ذیل هر جرم تصریح داشته بود، لیکن برای نخستین بار در ماده ۱۳۶ ق.م.ا، حکم «تکرار جرائم مستوجب حد» را در قالب یک ماده مطرح نمود و بطور کلی برخلاف رویکرد قوانین کیفری سابق و نظر برخی فقها (با پذیرش نظر عده‌ی زیادی از فقها)^۲، برای تکرار جرائم مستوجب حد، در مرتبه‌ی چهارم اعدام تعیین گردید و استثنایی بر آن نیز وارد نشده است. در رابطه با احکام تکرار جرم، ماده‌ی ۱۳۶ ق.م.ا، ۱۳۹۲ بدون پیشینه‌ی تقنینی، مقرر می‌دارد: «هرگاه کسی سه بار مرتکب یک نوع جرم موجب حد شود و هر بار حد آن جرم بر او جاری گردد، حد وی در مرتبه چهارم اعدام^۳ است». قانون‌نامه‌ی کیفری ایران ۱۳۹۲، مجازات این نوع جرائم در مرتبه‌ی چهارم را مطلق

3. Restorative Justice

۱. دیدگاه فقها در رابطه با مسئله تکرار جرم در جرایم مستوجب حد با نظرات متفاوتی (هم نوع جرایم مستوجب حد و هم تعداد مرتبه) همراه می‌باشد. این نظرات گستردگی خاصی برخوردار می‌باشد، ولی در اینجا به مهمترین این دیدگاه‌ها اشاراتی داشته می‌شود:

(۱) از دیدگاه برخی فقها قتل در مرتبه‌ی سوم است؛ ابن ادریس می‌فرماید: «مرتکب تفخیز و زانی به دلیل قول معصومین در مرتبه‌ی سوم کشته می‌شود» (ابن ادریس حلی، السرائر، ج ۳، ص ۴۶۲). سید علی طباطبایی درباره‌ی حد زنا می‌فرماید: «... و اگر در هر بار حد زده شود، در مرتبه‌ی سوم کشته می‌شود (طباطبایی، ریاض المسائل، ج ۲، ص ۴۶۸).

(۲) از دیدگاه برخی فقها قتل در مرتبه‌ی چهارم است؛ شیخ طوسی در یکی از نظریاتش می‌فرماید: «کسی که سه بار حد زنا بر او اقامه شده است، در مرتبه چهارم کشته می‌شود ...» (طوسی، محمد بن الحسن، المبسوط فی فقه الامامیه، ج ۸، ص ۱۱). همچنین، ایشان درباره‌ی حد شرب خمر می‌فرماید: «به عقیده‌ی ما در مرتبه‌ی چهارم کشته می‌شود» (همان؛ ۱۵۹). ابوصلاح حلبی نیز می‌فرماید: «هرگاه زانی سه بار حد زده شود، در مرتبه‌ی چهارم کشته می‌شود» (ابوصلاح حلبی، الکافی فی الفقه، ص ۴۰۷). ایشان در لواط تکرار جرم را نیز در مرتبه چهارم موجب اعدام می‌داند (همان؛ ۴۰۹). روایت معصومین در رابطه حد در مرتبه‌ی چهارم می‌فرماید: «اصحاب کبائر در مرتبه‌ی چهارم کشته می‌شوند و این (حکم) در تمامی گناهان کبیره جاری است (شهید اول، ذکری الشیعه فی احکام الشریعه، ص ۱۳۱).

(۳) از دیدگاه برخی فقها قتل در مرتبه‌ی پنجم است؛ تنها معتقد به این حکم، شیخ طوسی در خلاف است که درباره‌ی حد زنا و حد قذف، نظر به اجرای حد قتل در مرتبه‌ی پنجم دارد (شیخ طوسی، محمد بن الحسن، الخلاف، ج ۵، ص ۴۰۸).

2. Execution

اعدام دانسته شده است، بنابراین تکرار در حدود، ارتکاب جرائم حدی به دفعات مشروط به فاصل شدن حد در بین آنها می‌باشد. بدین ترتیب، تکرار در جرائم حدی مستوجب حد قتل از جمله لواط، زنا، محصن و ... متصور نمی‌باشد و در سایر حدود نیز فقط به صورت تکرار خاص متصور می‌باشد (محدثه اصولی یامچی، ۱۳۸۶: ۱).

لزوم ارتکاب جرم حدی چهارم، پس از اتمام اجرای مجازات بار سوم در برخی جرائم معنای روشنی پیدا نمی‌کند. به عنوان مثال در جرم سرقت، بر فرض که کیفر سرقت برای بار سوم در دوران حبس، محکوم شده مرتبه‌ی چهارم مرتکب سرقت حدی بشود، حکم به جواز اعدام او به معنای آن است که در همه‌ی جرائم حدی، اتمام کامل کیفر، شرط نیست؛ چراکه کیفر حدی بار سوم در این فرض در حال اجرا است و هنوز به اتمام نرسیده است.^۱

حقیقی بودن شخص مرتکب، تکرار سه مرتبه جرم مستوجب حد، اجرای مجازات حدی برای هر بار محکومیت سابق، مشابه بودن جرائم مستوجب حد (جرم یکسان)، ارتکاب جرم حدی چهارم، تخفیف بردار نبودن مجازات در صورت تکرار جرم مستوجب حد، و غیره موضوعاتی هستند که در مسئله‌ی تکرار جرم با مجازات‌های حدی مورد نگاه قانون‌گذار رسمی کیفری ایران واقع شده است. می‌توان گفت با توجه به اصل احترام جان و قانده در یا به تعبیری دیگر، اصل «تقدم خطا در عفو بر خطا در سزادهی» حکم تکرار جرم در جرائم حدی، به فرض ارتکاب جرائم حدی متفاوت، تعمیم نداده است.

در مورد اثر توبه بر سقوط مجازات، به نظر می‌رسد با توجه به مفهوم مخالف تبصره ۱ ماده‌ی ۱۱۵ و مفهوم مواد ۱۱۴ و ۱۱۶ ق.م.ا، ۱۳۹۲ می‌توان گفت که برخلاف جرائم تعزیری، مقررات راجع به توبه درباره کسانی که مقررات تکرار جرائم حدی در مورد آنها اعمال می‌شود، جاری گردد.

۲-۱-۲- تعزیرات (درجات ۱ تا ۶)

قواعد کلی ناظر بر تکرار جرائم تعزیری در نظام حقوقی کیفری ایران در ماده ۱۳۷ ق.م.ا، ۱۳۹۲، تدوین شده است.^۲ در رابطه با واکنش به جرم تکراری تعزیری، ماده‌ی ۱۳۷ ق.م.ا، مقرر می‌دارد:

۱. با این حال، هر چند در موضوع تعزیرات، اداره مشورتی در نظریه‌ی ۷/۶۶۳۹-۱۱/۱۷-۷۷ به این موضوع پرداخته است و بیان داشته: عبارت «چنانچه بعد از اجرای حکم مجدداً مرتکب جرم قابل تعزیر گردد»، مذکور در ماده‌ی ۴۸ ق.م.ا، ۱۳۷۰، ظهور در اجرای کامل حکم دارد.»

۲. در رابطه با اعمال مقررات مربوط به تکرار جرائم تعزیری، در مورد جرایم مندرج در قانون مبارزه با مواد مخدر، به عنوان قانون خاص (مصوب ۱۳۷۶/۰۸/۱۷ با آخرین اصلاحات تا ۱۳۹۶/۷/۱۲)، از آنجا که در مواد ۲، ۵، ۶، ۹، ۱۴، این قانون مقررات تکرار جرم به صراحت تصریح شده است، لذا قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲، به عنوان قانون عام مؤخر نمی‌تواند ناسخ

«هر کس به موجب حکم قطعی به یکی از مجازات‌های تعزیری از درجه یک تا شش محکوم شود و از تاریخ قطعیت حکم تا حصول اعاده حیثیت^۱ یا شمول مرور زمان اجرای مجازات، مرتکب جرم تعزیری درجه یک تا شش دیگری گردد، به حداکثر مجازات تا یک و نیم برابر آن محکوم ۲۱ اجرای مجازات^۲ می‌شود».

هرچند در عبارت پایانی ماده‌ی ۱۳۷ ق.م.ا، مصوب ۱۳۹۲، به ارتکاب جرائم تعزیری درجه‌های یک تا شش اشاره شده است، لیکن با توجه به تصریح صدر ماده‌ی مذکور با عبارت «هر کس به موجب حکم قطعی» به نظر می‌رسد، منظور از مجازات‌های مزبور، مجازاتی است که در حکم دادگاه تعیین می‌شود، نه مجازات قانونی جرم ارتكابی. لذا، چنانچه مجازات جرمی درجه پنج باشد و دادگاه با اعمال تخفیف مجازات مرتکب را به درجه هفت و یا هشت تعیین کند، در صورت ارتکاب جرم جدید، جرم درجه هفت و یا هشت، ملاک تکرار جرم می‌باشد، که در این صورت تکرار تحقق نمی‌یابد.

در مفهوم عبارت «حداکثر مجازات تا یک و نیم برابر آن»، به نظر می‌رسد قاعده‌ی «التعزیر دون الحد» نمی‌توان مانع احتساب حداکثر مجازات برای برخی جرائم تعزیری که روند افزایش

قانون خاص مقدم باشد، لیکن موادی از آن قانون که موضوع تکرار جرم در آنها بیان نشده باشد، تابع مقررات مربوط به تکرار جرم موضوع ماده‌ی ۱۳۷ قانون مجازات اسلامی خواهند بود.

۲. موضوع ماده ۲۵ قانون مجازات اسلامی می‌باشد که در این زمینه مقرر می‌دارد: محکومیت قطعی کیفری در جرائم عمدی، پس از اجرای حکم یا شمول مرور زمان، در مدت زمان مقرر در این ماده محکوم را از حقوق اجتماعی به عنوان مجازات تبعی محروم می‌کند:

الف- هفت سال در محکومیت به مجازات‌های سالب حیات و حبس ابد از تاریخ توقف اجرای حکم اصلی.
ب- سه سال در محکومیت به قطع عضو، قصاص عضو در صورتی که دیه جنایت وارد شده بیش از نصف دیه مجعلیه باشد، نفی بلد و حبس تا درجه چهار.

پ- دو سال در محکومیت به شلاق حدی، قصاص حدی، که دیه جنایت وارد شده نصف دیه مجنی^۳ علیه یا کمتر از آن باشد و حبس درجه پنج.

تبصره ۲ ماده‌ی ۲۶ قانون مجازات اسلامی مقرر می‌دارد: هر کس به عنوان مجازات تبعی از حقوق اجتماعی محروم گردد، پس از گذشت مواعد مقرر در ماده (۲۵) این قانون اعاده حیثیت می‌شود و آثار تبعی محکومیت وی زائل می‌گردد مگر در مورد بندهای (الف)، (ب) و (پ) این ماده که از حقوق مزبور به طور دائمی محروم می‌شود.

۳. مرور زمان، اجرای احکام قطعی تعزیری را موقوف می‌کند و مدت آن از تاریخ قطعیت حکم به قرار زیر است:

الف- جرائم تعزیری درجه یک تا سه با انقضای بیست سال ب- جرائم تعزیری درجه چهار با انقضای پانزده سال پ- جرائم تعزیری درجه پنج با انقضای ده سال ت- جرائم تعزیری درجه شش با انقضای هفت سال ث- جرائم تعزیری درجه هفت و هشت با انقضای پنج سال.

تبصره ۱- اگر اجرای تمام یا بقیه مجازات موکول به گذشتن مدت یا رفع مانعی باشد، مرور زمان از تاریخ انقضای آن مدت یا رفع مانع محاسبه می‌شود.

تبصره ۲- مرور زمان اجرای احکام دادگاه‌های خارج از کشور درباره اتباع ایرانی در حدود مقررات و موافقتنامه‌های قانونی، مشمول مقررات این ماده است.

مجازات در آنها در مرحله‌ی تکرار جرم، از میزان حد افزایش یابد، را موجب گردد؛^۱ چرا که این قاعده مربوط به مواردی می‌باشد که شخص تنها مرتکب یک جرم تعزیری گردیده است. بعلاوه، مقررات راجع به توبه درباره کسانی که مقررات تکرار جرائم تعزیری در مورد آنها اعمال می‌شود، جاری نمی‌گردد (تبصره ۱ ماده‌ی ۱۱۵ ق.م.ا، ۱۳۹۲).

تأثیرپذیری مقررات تکرار جرم از درجه‌ی مجازات‌های تعزیری، کفایت قطعیت محکومیت کیفری، تعزیری بودن جرائم سابق و جدید، جواز خروج از حداکثر مجازات قانونی، تغییر کیفیات مشدده از قضایی به قانونی «تکلیفی شدن موضوع»، پذیرش نظریه‌ی نسبیت تشابه دو جرم «صرفاً تعزیرات با درجات ۱ تا ۶»، دخالت عنصر زمان، لحاظ رژیم خاص مقررات تکرار جرم (استثناء نمودن جرائم سیاسی، مطبوعاتی و اطفال)، پیش‌بینی تخفیف در حالت تکرار «ماده ۱۳۸ ق.م.ا، ۱۳۹۲»^۲، عدم خروج صریح جرائم غیرعمدی از حیطة و شمول قانون تکرار جرم، موضوعاتی هستند که قانون‌گذار کیفری ایران در زمان تدوین قانون‌نامه‌ی جنایی ۱۳۹۲، لحاظ نموده است. واژه‌ی «هر کس» در ابتدای ماده‌ی مذکور هم در ادبیات محاوره‌ای و هم در ادبیات حقوقی در مفهوم شخص حقیقی می‌باشد و بر اشخاص حقوقی شمولیت ندارد. بنابراین، می‌توان گفت که بکارگیری رویکرد تکرار جرم در رابطه با اشخاص حقوقی در سیاست جنایی تقنینی ایران منتفی می‌باشد.

البته، در قانون کاهش مجازات حبس تعزیری مصوب ۱۳۹۹/۲/۲۳ مجلس شورای اسلامی ماده ۱۳۷ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ به موجب ماده ۱۳ آن اصلاح و دستخوش تغییرات قابل توجهی شده که در ذیل عین ماده تصویبی ذکر می‌شود. ماده ۱۳ ماده ۱۳۷ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲/۲/۱ به شرح ذیل اصلاح می‌شود. ماده ۱۳۷: هر کس به علت ارتکاب جرم عمدی به موجب حکم قطعی به یکی از مجازات‌های تعزیری از درجه ۱ تا ۵ محکوم شود و از تاریخ قطعیت حکم تا حصول اعاده حیثیت یا شمول مرور زمان اجرای مجازات، مرتکب جرم

۱. در جرم «روابط نامشروع یا عمل منافی عفت غیر از زنا» که مجازات آن ۹۹ ضربه شلاق می‌باشد (ماده ۶۳۷ قانون تعزیرات مصوب ۱۳۷۵؛ تعزیری درجه ۱ شش)، در صورت تکرار، متهم به حداکثر مجازات تا یک و نیم برابر آن محکوم می‌شود که در این صورت تعداد شلاق از میزان حد شرعی بیشتر خواهد بود و دادگاه در این مورد می‌تواند میزان مجازات را بالاتر از حد شرعی تعیین نماید.

۱. در تکرار جرائم تعزیری در صورت وجود جهات تخفیف به شرح زیر عمل می‌شود:

الف- چنانچه مجازات قانونی دارای حداقل و حداکثر باشد، دادگاه می‌تواند مجازات مرتکب را تا میانگین حداقل و حداکثر مجازات تقلیل دهد.

ب- چنانچه مجازات، ثابت یا فاقد حداقل باشد، دادگاه می‌تواند مجازات مرتکب را تا نصف مجازات مقرر تقلیل دهد.

تبصره- چنانچه مرتکب دارای سه فقره محکومیت قطعی مشمول مقررات تکرار جرم یا بیشتر از آن باشد، مقررات تخفیف اعمال نمی‌شود.

عمدی تعزیری درجه یک تا شش گردد، حداقل مجازات جرم ارتكابی میانگین بین حداقل و حداکثر مجازات قانونی آن جرم است و دادگاه می‌تواند وی را به بیش از حداکثر مجازات تا یک چهارم آن محکوم کند.

طبق ماده اصلاحی فوق‌الذکر، سه تغییر در ماده ۱۳۷ قانون مجازات اسلامی سال ۱۳۹۲ ایجاد شده است: اول، شرط تحقق تکرار جرم این است که محکومیت قطعی سابق به انتساب جرم تعزیری درجه ۱ تا ۵ می‌باشد، در حالی که در قانون سال ۱۳۹۲ محکومیت قبلی به مجازات تعزیری درجه ۱ تا ۶ بود. دوم، حداقل مجازات جرم مشمول تکرار جرم میانگین حداقل و حداکثر مجازات جرم ارتكابی است، در حالی که در قانون سال ۱۳۹۲ حداقل مجازات جرم مشمول تکرار جرم حداکثر مجازات قانونی جرم بود. سوم، حداکثر مجازات قابل اعمال در تکرار جرم بیش از حداکثر مجازات تا یک چهارم آن می‌باشد، در حالی که در قانون سال ۱۳۹۲ حداکثر میزان تشدید تا یک دوم بیش از حداکثر مجازات قانون جرم ارتكابی می‌باشد.

۳-۱-۲- بیان تفاوت‌ها و تشابهات تکرار جرم در حدود الهی و تعزیرات

بطور کلی در لحاظ دانستن قانده تکرار جرم بر جرائم مستوجب تعزیر و حد، تفاوت‌ها و شباهت‌هایی در حقوق کیفری ایران لحاظ گردیده است، که عبارتند از:

- تفاوت در اجرای مجازات؛ در تعزیرات برخلاف حدود، ملاک تکرار جرم، صرف صدور حکم قطعی است (کفایت قطعیت محکومیت کیفری برای تحقق تکرار جرم) و نه اجرای مجازات.

- تفاوت در تعداد تکرار؛ کمترین تکرار برای جرائم تعزیری مرتبه‌ی دوم کافی است، ولی در جرائم مستوجب حد، تکرار در مرتبه‌ی چهارم ضرورت دارد.

- ویژگی جرم تکراری؛ در جرائم حدی حتماً نوع جرم تکراری باید خاص باشد (از یک جنس، عام مجموعی). ولی در جرائم تعزیری چنین ویژگی لازم نیست و می‌تواند متفاوت باشد (با الزام به داشتن شرایط جرائم تعزیری درجات ۱ تا ۶) جرائم تعزیری درجات ۷ و ۸ قابل احتساب برای تکرار جرم نمی‌باشد). در واقع، در مسئله‌ی تکرار جرم و در جرائم تعزیری، مقررات تکرار جرم، متأثر از درجه‌ی مجازات تعزیری می‌باشد.

- مجازات تکرار در جرائم حدی، مطلق اعدام است، ولی در جرائم تعزیری (به حداکثر مجازات تا یک و نیم برابر آن محکوم می‌شود).

- مجازات تکرار در جرائم حدی استثنای پذیر نمی‌باشد، در حالی که در جرائم تعزیری استثنا وجود دارد (جرائم سیاسی و مطبوعاتی و جرائم اطفال). در واقع، در مسئله‌ی تکرار جرم در قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲، به لحاظ نمودن رژیم خاص مقررات تکرار جرم توجه شده است.

- تفاوت در فاصله ارتكاب جرم؛ در جرائم حدی با صرف جاری شدن مجازات شرایط تکرار

برای جرم حدی بعدی وجود دارد، ولی در تعزیرات رعایت شرایط زمانی (داخل در تاریخ قطعیت حکم تا حصول اعاده حیثیت یا شمول مرور زمان اجرای مجازات) لازم است.

• تفاوت در پیش‌بینی تخفیف در حالت تکرار جرم؛ اعمال تخفیف مجازات در تکرار جرائم تعزیری (در صورت وجود جهات تخفیف) از اختیارات دادگاه است. (دادگاه می‌تواند ... بند ب ماده‌ی ۱۳۹ ق.م.ا) در حالی که در تکرار جرائم مستوجب حدی، هرگز دادگاه نمی‌تواند مجازات را تخفیف دهد.

• در برخی از حدود الهی، تعدد اعتباری رنگ‌باخته و در حکم تعدد واقعی قرار می‌گیرد؛ مانند حد قذف که بر اساس ماده‌ی ۲۵۷ ق.م.ا، با یک لفظ ممکن است چند مرتبه حد بخورد. بدیهی است که اگر مثلاً به چهار برادر بگوید زناکار، هر یک از برادران می‌توانند بطور جداگانه اجرای هشتاد ضربه شلاق را بخواهد. در این صورت در اینکه ماده ۱۳۶ ق.م.ا، آیا جاری می‌شود و او می‌بایست برای قذف برادر آخر کشته شود، تردید حاصل می‌شود؛ هرچند از یک سو ممکن است اطلاق ماده ۱۳۶ ق.م.ا، شامل او نیز می‌شود، ولی به نظر می‌رسد فائده‌ی تفسیر شک به نفع متهم از یک سو و همچنین، وجود قرینه‌ی لفظی «سه بار ...» موجب ناکافی بودن مقدمات حکمت و در نتیجه، فقدان اطلاق احتمالی شده، موجب قتل وی نگردد (یوسف نورایی، ۱۳۹۴: ۱۳۹).

• تفاوت در نقش و کاربرد «نهاد توبه» در جرائم مستوجب حد و تعزیرات (مواد ۱۱۴، ۱۱۶ و تبصره یک ماده‌ی ۱۱۵ ق.م.ا، ۱۳۹۲).

• در هردو نوع جرائم حدی و تعزیری، دادگاه مکلف به اعمال تشدید مجازات می‌باشد و نه اختیاری (تغییر کیفیات مشدده از قضایی به قانونی).

۲-۲- تکرار جرم در نظام حقوقی ایران (اشخاص حقوقی)

در قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲، (مواد ۱۹ تا ۲۱ و بر اساس ماده ۱۴۳) موضوع جرائم اشخاص حقوقی و مجازات‌های آنها تدوین یافته است؛ اما در خصوص «تکرار جرم» مطالعه‌ی مواد ۱۳۶ تا ۱۳۹ از قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲، نص صریحی در رابطه تکرار جرم برای اشخاص حقوقی وجود ندارد. لذا، موضوع تکرار جرم اشخاص حقوقی در حقوق کیفری ایران به سکوت گذاشته شده است. به نظر می‌رسد قید واژه‌ی «کسی» یا «هر کس»، در ابتدای مواد مربوط به تکرار جرم، شمولیت بر اشخاص حقوقی را نخواهد داشت.

۳- ویژگی‌های قانون عام تکرار جرم در نظام حقوقی فرانسه

از آنجا که پرداختن به موضوع «تکرار جرم» ضرورت آگاهی از مقررات ناظر بر درجه‌بندی جرائم

می‌طلبد، در نظام حقوق کیفری فرانسه اصولاً مجازات‌ها به کیفرهای: جنایی^۱، جنحه‌ای^۲ و خلافی^۳، طبقه‌بندی و تشریح شده‌اند، که به ترتیب این نوع از بزه‌ها در صلاحیت دادگاه خلاف (پلیس)، دادگاه جنحه و دیوان جنایی است. اصل دسته‌بندی سه‌گانه‌ی بزه‌ها ریشه در دوران انقلاب ۱۷۸۹ میلادی فرانسه دارد و این نوع از مجازات‌ها در مواد ۱-۱۳۱ تا ۱۸-۱۳۱،^۴ تشریح گردیده‌اند.^۵

در رابطه با پیشینه‌ی تکرار جرم در حقوق کیفری فرانسه می‌توان گفت: اولین قانون در سی‌ام آوریل ۱۷۹۰ میلادی، تحت عنوان مجازات جرائم شکار تدوین یافت.^۶ مجازات تکرار جرم در این قانون (دو یا سه برابر بود). در خصوص تکرار جرم در حقوق کیفری فرانسه، پنج (۵) مورد تکرار جرم وجود دارد، اما به لحاظ نظری ممکن است تا نه (۹) مورد تکرار جرم وجود داشته باشد^۷ [مواد «۸-۱۳۲» لغایت «۱۶-۱۳۲» قانون مجازات ۱۹۹۲ فرانسه]، مشتمل بر موضوعات ذیل اختصاص دارد:^۸

- کیفرهای قابل اعمال در حالت تکرار بزه (اشخاص حقیقی)
- کیفرهای قابل اعمال در حالت تکرار بزه (اشخاص حقیقی)
- مقررات عمومی
- کیفرهای قابل اجرا در مواد تکرار جرم

1. crime, felony

2. délit

3. contravention

4. Section 1 : Des peines applicables aux personnes physiques (Sous-section 1 - Sous-section 4)

۵. ماده‌ی ۱-۱۳۱- قانون جزای فرانسه کیفرهای جنایی پیش‌بینی شده برای اشخاص حقیقی را عبارت می‌داند از:

حبس شاقه‌ی جنایی یا حبس جنایی ابد؛ حبس شاقه‌ی جنایی یا حبس جنایی حداکثر ۳۰ سال؛ حبس شاقه‌ی جنایی یا حبس جنایی حداکثر ۲۰ سال؛ حبس شاقه‌ی جنایی یا حبس جنایی حداکثر ۱۵ سال؛ میزان دوره‌ی حبس شاقه‌ی جنایی یا حبس جنایی مدت‌دار دست کم ۱۰ سال است. ماده‌ی ۲-۱۳۱ مقرر می‌دارد که کیفر حبس شاقه‌ی جنایی یا حبس جنایی مانع کیفر جریمه و یک یا چند کیفر تکمیلی پیش‌بینی شده در ماده‌ی ۱۰-۱۳۱ نیست.

۲- ماده‌ی ۳-۱۳۱- کیفرهای جنحه‌ای پیش‌بینی شده برای اشخاص حقیقی را عبارت می‌داند از:

حبس جنحه‌ای (ماده‌ی ۴-۱۳۱- رده‌بندی کیفرهای حبس جنحه‌ای را به حبس‌های حداکثر ۱۰ سال، ۷، ۵، ۳، ۲، ۱، ۶، ۲، تقسیم‌بندی نموده است)، جریمه، جزای نقدی روزانه، آموزش شهروندی، کار با منفعت عمومی، کیفرهای محروم‌کننده یا محدودکننده‌ی حقوق پیش‌بینی شده در ماده‌ی ۶-۱۳۱، کیفرهای تکمیلی پیش‌بینی شده در ماده‌ی ۱۰-۱۳۱، ضمانت اجرا- ترمیم.

۳- ماده‌ی ۱۲-۱۳۱- کیفرهای خلافی پیش‌بینی شده برای اشخاص حقیقی را عبارت می‌داند از:

جزای نقدی، کیفرهای محروم‌کننده یا محدودکننده‌ی حقوق پیش‌بینی شده در ماده‌ی ۱۴-۱۳۱، کیفر ضمانت اجرا- ترمیم در ماده‌ی ۱۵-۱۳۱.

... Décret sur la chasse -Les peines encourues en cas de délit de chasse peuvent être doublées, voire triplées en cas de récidive (Lire le décret du 30 avril 1790 sur la chasse)

1. [http://fr.jurispedia.org/index.php/R%C3%A9cidive_\(fr\)](http://fr.jurispedia.org/index.php/R%C3%A9cidive_(fr))

2. Code pénal Version consolidée au 12 avril 2019 (Sous-section 2 : Des peines applicables en cas de récidive).

۱-۳- تکرار جرم در نظام حقوقی فرانسه (اشخاص حقیقی)

در قانون جزای فرانسه، تکرار جرم به معنای تکرار نقض قوانین، محکومیت قطعی به جرمی مشابه و یا نزدیکی به جرم سابق می‌باشد^۱ که این موجبات یک وضعیت تشدید کننده و ایجاد کننده یک حکم سنگین (تا دوبرابر شدن مجازات) می‌شود. در قانون جزای ۱۹۹۲ فرانسه (قانون عام جزایی حاکم)، در [مواد «۸-۱۳۲» لغایت «۱۶-۱۳۲»] به قانون عام و کلی^۲ تکرار جرم^۳ به شکل ترکیبی (دائمی یا موقت و عمومی یا خاص، به اعتبار نوع جرم، قانونی و الزامی)^۴، اشاره داشته شده است، که به تشریح و تحلیل آنها خواهیم پرداخت^۵. در این قسمت از پژوهش به تحلیل مواد مرتبط با تکرار جرم در رابطه با اشخاص حقیقی خواهیم پرداخت [مواد «۸-۱۳۲» لغایت «۱۱-۱۳۲»] را شامل می‌گردد.

۳. در حقوق جزای فرانسه و در رابطه با مقررات تکرار جرم یک سری مقررات عمومی مطرح شده است؛ از جمله اینکه در نگاه ماده‌ی ۱۶-۱۳۲، از نقطه نظر (تکرار جرم، جرایم سرقت، تحصیل مال با زور و تهدید، اخاذی با تهدید به افشای سر، کلاهبرداری و خیانت در امانت) جرم واحد تلقی می‌شوند. جنبه‌های تجاوز جنسی توأم با خشونت یا بدون آن از جهت قوائد مربوط به تکرار جرم تنها یک جرم شمرده می‌شوند (۱-۱۶-۱۳۲).

۱. در نظام حقوقی فرانسه نیز اولین قانون مشعر بر پیش‌بینی تکرار جرم در جرایم خاص در ۲۸ سپتامبر ۱۷۹۱ میلادی تحت عنوان «فرمان املاک روستایی و استفاده از آنها و پلیس روستایی تصویب شد». بعلاوه، آخرین قانون تصویب شده در این باب هم قانون ۱۴ مارس ۲۰۱۱ تحت عنوان «قانون برنامه‌نویسی برای عملکرد امنیت داخلی است»

(- Décret du 28 septembre au 6 octobre 1791 concernant les biens et usages et la police rurale).
Permalink ELI :
<http://data.legilux.public.lu/eli/etat/leg/dec/1791/09/28/n1/jo>. JORF n°0062 du 15 mars 2011 page 4582.

LOI n° 2011-267 du 14 mars 2011 d'orientation et de programmation pour la performance de la intérieure (1) NOR: texte n° 2 (sécurité INDX9010416L .

2. .Sous-section 2 : Des peines applicables en cas de récidive :

- Paragraphe 1 : Personnes physiques (Articles 132-8 à 132-11) .
- Paragraphe 2 : Personnes morales (Articles 132-12 à 132-15) .
- Paragraphe 3 : Dispositions générales (Articles 132-16 à 132-16-5) .

3. . A7ais%C3%fran_droit_en_A9cidence%C3%R/wiki/org.wikipedia.fr://https

۴. در حقوق کیفری فرانسه بر اساس مواد ۸-۱۳۲ به بعد قانون جزای ۱۹۹۲، تکرار جرم به دو دسته‌ی اساسی تقسیم شده است: تکرار جرم بسیط؛ و آن زمانی است که فرد مجرم به کرات و دفعات متعدد مشمول مقررات و احکام تکرار جرم گردید و دیگری تکرار جرم متکرر؛ مجرمی که سابقاً تکرار کننده‌ی جرم بوده است.

ماهیت جرم اول	ماهیت جرم دوم	زمان بین دو جرم	تشدید	عنصر قانونی
جنایت و جنحه با مجازات ده سال حبس	جنایت با ۲۰ سال یا ۳۰ سال حبس مجازات می‌شود	بدون تأخیر ۱۰ سال	حبس جنایی	۸-۱۳۲
	جنایت با ۱۵ سال حبس مجازات		۳۰ سال حبس	
جنحه و یا خلاف با مجازات کمتر از ده سال حبس	مجازات ۱۰ سال حبس مجازات	۵ سال	دو برابر شدن حبس و جریمه	۹-۱۳۲
	اتهام مجازات توسط زندان کمتر از ۱۰ سال و بیش از یک سال	۵ سال		۱-۱۳۲
خلاف درجه پنج	جرم مشابه یا مشابه	۵ سال	۳۰۰۰ یورو	۱۰-۱۳۲ ۱۶-۱۳۲ ۱ ۵-۱۳۲
	نقض مشابهی در صورتی که مقرراتی برای تکرار باشد	۱ سال		۱۱-۱۳۲

• خلاصه تکرار جرم^۱.

اصولاً، اولین ماده از موضوع «تکرار جرم» در قانون جزای فرانسه، ماده‌ی ۸-۱۳۲ قانون مجازات ۱۹۹۲^۲ مقرر می‌دارد: هرگاه یک شخص حقیقی سابقاً به یک محکومیت قطعی به خاطر «جنایت یا جنحه ای» که مستوجب ده سال حبس قانونی است^۳، بطور قطع محکوم گشته باشد (صرف محکومیت کافیت)، ارتکاب یک «جنایت» مرتکبه (در مرتبه دوم) با بیست سال یا سی سال حبس، مستوجب حداکثر کیفر حبس جنایی عمومی یا سیاسی حبس دائم خواهد بود. همین طور، اگر حداکثر کیفر جنایت ارتکابی در مرتبه‌ی دوم مستوجب ۱۵ سال حبس باشد، به ۳۰ سال حبس جنایی عمومی یا حبس جنایی صرف می‌رسد (دو برابر حداکثر مجازات). این ماده در واقع به مسئله‌ی تکرار جرم در جنایت یا جنحه، به شکل عمومی و دائمی تصریح دارد^۴ (ساده‌ترین مدل واکنش به تکرار جرم). در این ماده در واقع نیازی به سپری شدن زمان بین این دو جرم وجود

1. L'application de la recidive

2. Sous-section 2: Des peines applicable en cas de residive: (Article 132-8)

۳. بطور کلی می‌توان گفت که در قانون جزای ۱۹۹۲ میلادی فرانسه، در خصوص جنایت یا جنحه، بایستی میزان مشخص (ده سال حبس) داشته باشد تا بتوان مشمول تکرار جرم دانست.

1. La récidive générale et perpétuelle

ندارد^۱ و میزان تشدید مجازات با توجه به میزان جرم دوم، متفاوت می‌باشد. در ادامه، مواد ۹-۱۳۲ و ۱۰-۱۳۲، دو رویکرد نوآورانه با تأکید بر ارتکاب بعدی یک «جنحه»، بعد از «جنایت یا جنحه‌ای» اشاره دارند که در حالت اول، این نوع جنحه دارای ده سال حبس و ظرف ده سال از پایان مجازات اول یا مرور زمان آن واقع شده باشد و در حالت دوم، مجازات قانونی جنحه بعدی بیشتر از یک سال، ولی کمتر از ده سال حبس بوده باشد و ظرف ده سال از پایان مجازات اول یا مرور زمان آن واقع شده باشد که در هر دو حالت فوق، اثر تکرار، مضاعف کردن حداکثر مجازات‌های حبس و جزای نقدی پیش‌بینی شده است و تکرار موقت و عمومی است.

ماده ۹-۱۳۲ قانون مجازات ۱۹۹۲^۲، مقرر می‌دارد: «هنگامی که شخص حقیقی پیشاپیش به طور قطعی برای «جنایت یا جنحه‌ای» که مستوجب ده سال حبس قانونی است و در مهلت ده سال از تاریخ انقضای مهلت یا مرور زمان کیفر پیشین، مرتکب جنحه‌ای که مستوجب همان کیفر است، گردد، حداکثر کیفر حبس و جزای نقدی قانونی به صورت دوبرابر را در پی خواهد داشت. هنگامی که شخص حقیقی پیشاپیش به خاطر جنایت یا جنحه‌ای که مستوجب ده سال حبس قانونی است، محکوم گشته باشد، در مهلت پنج سال از انقضای موعد یا مرور زمان کیفر پیشین مرتکب «جنحه‌ای» گردد که مستوجب کیفر حبس بیش از یک سال و کمتر از ده سال است، حداکثر کیفرهای حبس و جزای نقدی قانونی دوبرابر خواهد شد».

در این ماده، ما نمونه‌ای از تکرار جرم عام موقت^۳ را می‌توانیم ملاحظه نماییم. تکرارکننده‌ی جرم کسی است که نیز سابقاً به مجازات حبس به میزان ده سال محکوم شده باشد، لیکن در مرتبه‌ی دوم، مرتکب جنحه‌ای می‌شود که همان مجازات را دارد، و مدت‌های مرور زمان «ده سال و پنج سال» از انقضای محکومیت یا شمول مرور زمان مجازات، در این ماده لحاظ گردیده است.

ماده ۱۰-۱۳۲ قانون مجازات ۱۹۹۲^۴، بر تصریح به نمونه‌ای از تکرار جرم خاص و موقت^۵ تأکید دارد. این ماده نیز مقرر می‌دارد: «هنگامی که شخص حقیقی پیشاپیش به طور قطعی به خاطر یک جنحه‌ای محکوم شده باشد و در مهلت پنج سال از تاریخ انقضای مهلت یا مرور زمان کیفر پیشین، مرتکب خواه همان جنحه، خواه جنحه‌ای که با توجه به قواعد تکرار جرم در حکم آن تلقی می‌شود (جنحه‌ی مشابه؛ سرقت، تقلب، نقض اعتماد، پنهانکاری) گردد، حداکثر کیفرهای حبس و جزای نقدی قانونی دو برابر خواهد شد». این ماده شمولیت بر شایع‌ترین نوع

2. <http://www.maitre-eolas.fr/post/2007/05/10/617-la-recidive>.

3. Sous-section 2 : Des peines applicables en cas de récidive : (Article 132-9) .

1. La récidive générale et temporaire .

2. Sous-section 2 : Des peines applicables en cas de récidive (Article 132-10) .

3. La récidive spéciale et temporaire .

4. <https://www.cabinetaci.com/recidive/>.

تکرار جرم دارد که برای اولین بار اتفاق می‌افتد. باید توجه داشت که دوبرابر شدن مجازات‌ها تنها به حبس و جریمه مربوط می‌شود، نه مجازات‌های اضافی مانند تعلیق مجوز رانندگی یا ممنوعیت انجام حرفه‌ای.

ماده ۱۱-۱۳۲ قانون مجازات^۱ ۱۹۹۲، مقرر می‌دارد: «در مواردی که آیین‌نامه پیش‌بینی کرده، هنگامی که شخص حقیقی بطور قطعی به خاطر یک خلاف درجه پنج به طور قطع محکوم شده باشد، ظرف مهلت پنج سال از تاریخ انقضای مهلت یا مرور زمان کیفر پیشین، مرتکب همان خلاف شود، حداکثر کیفر جزای نقدی قانونی به ۳۰۰۰ هزار یورو خواهد رسید (قانون ژوئن ۲۰۰۳). در مواردی که قانون پیش‌بینی نموده، تکرار «یک خلاف از درجه پنجم»، یک جنحه به شمار می‌آید، اگر وقایع ارتكابی در مدت سه سال پس از انقضای آن و مرور زمان کیفر پیشین رخ دهد، تکرار جرم محقق شده است».

ماده ۱۲-۱۳۲ قانون مجازات ۱۹۹۲ فرانسه، شرایط متعددی برای تکرار در مورد تخلفات ارائه می‌دهد. این ماده مقرر می‌دارد: «هنگامی که شخص حقوقی به علت ارتكاب جنایت یا جنحه‌ای که مجازات آنها در صورت ارتكاب هفت صد هزار جزای نقدی باشد و محکومیت قطعی یابد، به علت ارتكاب جنایتی مسئول شناخته شود، حداکثر میزان جزای نقدی قابل اعمال ده برابر حداکثر پیش‌بینی شده در قانون می‌باشد. در این مورد، شخص حقوقی، علاوه بر مجازات یاد شده در ماده ۳۹-۱۳۱ را نیز با رعایت بند آخر این ماده تحمل خواهد نمود».

۲-۳- تکرار جرم در نظام حقوقی فرانسه (اشخاص حقوقی)

پیشینه‌ی تدوین مقررات کیفری راجع به تکرار جرم در حقوق جزای فرانسه، مربوط به اشخاص حقوقی قریب به سه دهه قدمت دارد. در نظام حقوقی فرانسه شرایط و ویژگی برای تکرار جرم اشخاص حقوقی در نظر داشته شده است. نگاه به اشخاص حقوقی و اعمال مجازات نسبت به آنها در مسئله‌ی تکرار جرم، نسبت به اشخاص حقیقی متفاوت می‌باشد. در این ماده برخلاف تشدید مجازات تا دوبرابر مجازات پیش‌بینی شده برای اشخاص حقیقی، اشخاص حقوقی با طی ارتكاب یک جنایت جدید در فرضی که سابقاً بابت جنایت یا جنحه‌ای که مجازات آن صد هزار یورو جزای نقدی باشد، محکوم یافته باشند، در فرض تکرار جرم، به ده برابر میزانی که به موجب قانون به منظور مجازات این جنایت پیش‌بینی شده است، محکومیت خواهد یافت. اصولاً مواد ۱۲-۱۳۲ تا ۱۵-۱۳۲ قانون جزای فرانسه در رابطه با تکرار جرم برای اشخاص حقوقی همچون شرکت‌ها، انجمن‌ها و غیره، رویکرد و ملاحظات خاصی در نظر داشته است. این رویکرد متأثر از نوع جرم سابق و شمول مرور زمان‌های متفاوت می‌باشد که به تشریح این مواد خواهیم پرداخت.

ماده‌ی ۱۲-۱۳۲ قانون مجازات ۱۹۹۲،^۱ مقرر می‌دارد: «هنگامی که شخص حقوقی به علت ارتکاب جنایت یا جنحه‌ای که مجازات آنها در صورت ارتکاب هفت صد هزار جزای نقدی باشد و محکومیت قطعی یابد، به علت ارتکاب جنایتی مسئول شناخته شود، حداکثر میزان جزای نقدی قابل اعمال ده برابر حداکثر پیش‌بینی شده در قانون می‌باشد. در این مورد، شخص حقوقی، علاوه بر مجازات یاد شده در ماده ۳۹-۱۳۱ را نیز با رعایت بند آخر این ماده تحمل خواهد نمود».

ماده‌ی ۱۳-۱۳۲ قانون مجازات ۱۹۹۲،^۲ نیز مقرر می‌دارد: «هنگامی که شخص حقوقی پیشاپیش بطور قطعی به خاطر یک جنایت یا جنحه‌ای که مستوجب مجازات قانونی در آنچه که مربوط به اشخاص حقیقی مستوجب هفت صد هزار فرانک جزای نقدی باشد، محکوم می‌شود، مسئولیت کیفری اش ظرف مهلتی ده‌ساله از تاریخ انقضاء یا شمول مرور زمان با کیفر پیشین به وسیله‌ی یک جنحه قابل مجازات با همان کیفر تلفیق شده، میزان حداکثر جزای نقدی قابل اعمال معادل ده برابر آنچه خواهد بود که به موجب قانون برای مجازات این جنحه پیش‌بینی شده است. هنگامی که شخص حقوقی که قبلاً به علت ارتکاب جنایت یا جنحه‌ای که مجازات قانونی آن در صورت ارتکاب توسط شخص حقیقی هفت صد هزار فرانک جزای نقدی است، بطور قطع محکوم شده، به علت ارتکاب جنحه‌ای (در مدت پنج سال از زمان انقضای مجازات سابق یا از زمان شمول مرور زمان) که مجازات قانونی آن برای اشخاص حقیقی بیش از یک صد هزار فرانک جزای نقدی است، مسئول شناخته شود، حداکثر میزان جزای نقدی قابل اعمال ده برابر حداکثر پیش‌بینی شده در قانون مربوط به جرم لاحق می‌باشد».

ماده‌ی ۱۴-۱۳۲ قانون مجازات ۱۹۹۲،^۳ نیز مقرر می‌دارد: «هنگامی که شخص حقوقی پیشاپیش بطور قطعی به خاطر یک جنحه محکوم شده باشد، مسئولیت کیفری اش در مدت پنج سال از تاریخ انقضای یا شمول مرور زمان با جرم پیشین، خواه با همان جنحه، خواه با جنحه‌ای که با توجه به قواعد تکرار جرم در حکم آن تلقی می‌شود، تلفیق شده، میزان حداکثر جزای نقدی قابل اعمال برابر با ده برابر میزانی است که به موجب قانون نسبت به مجازات چنین جنحه‌ای نسبت به اشخاص حقیقی، پیش‌بینی شده است».

در ماده‌ی ۱۵-۱۳۲ قانون مجازات ۱۹۹۲:^۴ «در مواردی که آیین‌نامه پیش‌بینی کرده، هنگامی که شخص حقیقی پیشاپیش بطور قطعی به خاطر یک خلاف درجه پنج محکوم شده باشد، مسئولیت کیفری اش در مدت یک سال از تاریخ انقضای مهلت یا مرور زمان کیفر پیشین، به وسیله‌ی همان خلاف، تلفیق شده، میزان حداکثر جزای نقدی قابل اعمال برابر با ده برابر میزانی

1. Sous-section 2 : Des peines applicables en cas de récidive : (Article 132-13) .

2. Sous-section 2 : Des peines applicables en cas de récidive : (Article 132-13) .

1. Sous-section 2 : Des peines applicables en cas de récidive : (Article 132-14) .

2. Sous-section 2 : Des peines applicables en cas de récidive : (Article 132-15) .

است که آیین‌نامه، مجازات این خلاف را نسبت به اشخاص حقیقی، پیش‌بینی نموده است. اصولاً می‌توان گفت در مسئله‌ی تکرار جرم در رابطه با اشخاص حقوقی در حقوق کیفری فرانسه، اصول و ویژگی‌های خاصی دیده می‌شود. شخص حقوقی می‌بایست سابقاً به طور قطعی بابت فقط جنایت یا جنحه‌ای که مستوجب مجازات قانونی در آنچه که مربوط به اشخاص حقیقی مستوجب صد هزار یورو جزای نقدی محکوم شده باشد؛ مرتکب می‌بایست سابقاً به طور قطعی بابت یک جنحه محکوم شده باشد؛ شخص حقوقی می‌بایست سابقاً به طور قطعی قبلاً بابت یک خلاف درجه پنج محکوم شده باشد؛ شخص حقوقی می‌بایست مجدداً باید یک جنایت مرتکب شده باشد؛ شخص حقوقی می‌بایست مجدداً یک جنحه را ظرف مدت ده سال از تاریخ انقضاء یا شمول مرور زمان با کیفر پیشین بوسیله‌ی یک جنحه قابل مجازات یا همان کیفر تلفیق شده انجام دهد؛ شخص حقوقی می‌بایست مجدداً یک جنحه را ظرف مهلت پنج سال از تاریخ انقضاء یا شمول مرور زمان کیفر پیشین با جنحه‌ای که مجازات قانونی آن نسبت به اشخاص حقیقی یک کیفر جزای نقدی بیش از ۲۵ هزار یورو است، تلفیق شده، انجام دهد؛ شخص حقوقی می‌بایست مجدداً همان جنحه یا جنحه‌ای که در حکم جنحه سابق تلقی شود را در مدت پنج سال از تاریخ انقضاء یا شمول مرور زمان با جرم پیشین انجام دهد؛ حکم صادره می‌بایست قطعیت یافته باشد و اجرای مجازات شرط نیست؛ تکرار جنایت تابع سیستم تکرار دائم و تکرار جنحه تابع سیستم تکرار موقت است؛ حکم صادره سابق می‌بایست از یک دادگاه فرانسوی صادر شده باشد و با اصلاحات اخیر قانون جزا حکم صادره می‌بایست از یکی از دادگاه‌های اتحادیه اروپا صادر شده باشد؛ جرائم سابق و جدید می‌بایست همسانی تام یا ناقص داشته باشد؛ اغلب تکرار جرم تابع نوع جرم (جنایت، جنحه) است، هرچند این قائده نسبی است؛ میزان مجازات جرم جدید نیز گاهی در تحقق تکرار جرم واجد تأثیر است؛ تکرار جرم در «خلاف» در مورد اشخاص حقوقی پیش‌بینی نشده است.

در رابطه با اشخاص حقوقی و در فرض اینکه جرم جدید از نوع جنایت باشد، علاوه بر جزای نقدی ده‌برابری، یکی از کیفرهای انحلال (انحلال شخص حقوقی)، ممنوعیت از فعالیت پنج ساله، تعطیل دائم یا موقت پنج ساله، اخراج دائم یا پنج ساله از اماکن عمومی، ممنوعیت دائم یا پنج ساله از افزایش سرمایه، ممنوعیت دائم یا پنج ساله از صدور چک، مصادره وسایل و آلات جرم، اعلام حکم قطعی یا انتشار آن برای شخص حقوقی در نظر گرفته خواهد شد.

۳-۳- عناصر تکرار در قانون جزای فرانسه

در حقوق کیفری فرانسه (قانون جزای ۱۹۹۲) برای تحقق تکرار، قطعاً وجود یک محکومیت ضرورت دارد. تبریئه و یا حتی اقدام تربیتی علیه شخص صغیر نمی‌تواند به عنوان تحقق عنصر اول

تکرار لحاظ گردد. همین طور به نظر می‌رسد که یک تصمیم معافیت قضایی نیز، با وجود ثبت در برگ شماره یک سجل کیفری (مانند اقدام تربیتی) نیز نمی‌تواند عنصر اول تکرار جرم لحاظ شود. محکومیت قطعی کیفری باید از دادگاه‌های کیفری فرانسه صادر شده باشد، اما با تصویب قانون بازداشت پیشگیرانه در سال ۲۰۰۵ (توجه به درمان تکرارکنندگان جرم) رأی صادره از «دادگاه‌های عضو اتحادیه اروپا» برای تحقق عنصر اول تکرار کافی است. همچنین، این محکومیت باید قطعی بوده باشد. در رابطه با زمان ارتکاب جرم دوم، جرم دوم بعدی باید بعد از زمان قطعی شدن محکومیت اول ارتکاب یافته باشد؛ ضمن اینکه مطابقت دو عنصر تکراری ضرورت دارد (مطابقت در همانندی؛^۱ «جنایت، جنحه و خلاف» و از لحاظ مدت زمانی بین جرم اول و دوم). به عنوان مثال، اگر عنصر اول جنحه‌ای و عنصر دوم جنایی باشد، تکرار محقق نمی‌شود. از نظر مدت زمان، این فاصله زمانی برحسب فرض‌های تکرار، هر قدر شدت بین جرائم کمتر شود، مدت بین دو عنصر نیز کوتاه‌تر می‌شود.

۴- رویکرد تطبیقی قانون جزای ۱۹۹۲ فرانسه با قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲

۴-۱- وجه اشتراک

در هر دو نظام کیفری ایران و فرانسه و بر اساس قوانین کیفری حاکم (قانون مجازات ۱۹۹۲ فرانسه با قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ ایران)، کیفیات مشدده ناشی از «تکرار جرم»، از نوع قانونی و الزامی می‌باشد، و قاضی در تعیین مجازات مجرم اختیاری از خود ندارد. در نظام حقوق کیفری ایران و در رابطه با تعزیرات، شرط اجرای مجازات جرم سابق در قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲، به صرف قطعیت حکم سابق تغییر یافته است (با استثنای حدود)، و از این حیث، این قانون با قانون مجازات ۱۹۹۲ فرانسه شباهت دارد. مسئله‌ی لحاظ داشتن مرور زمان، تشدید تصاعدی مجازات‌ها نیز نقاط اشتراک و کانون توجه هر دو نظام حقوقی در رویکرد با نهاد تکرار جرم می‌باشد.

۴-۲- وجه افتراق

• مسئله‌ی تکرار جرم در قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲، در دو حوزه‌ی «حدود» و «تعزیرات» تدوین یافته است (تابع نوع مجازات است). اما در قانون جزای جمهوری فرانسه ۱۹۹۲، تابع نوع جرم (جنایت، جنحه و خلاف) است. مشابهت در قانون جزای فرانسه ۱۹۹۲، از نوع تام و ناقص، دائم و موقت است، ضمن اینکه در قانون جزای فرانسه برخلاف قانون کیفری ایران، مشابهت

۱. همانندی در نظام حقوقی فرانسه عبارتست از: همانندی تام و همانندی ناقص. منظور از همانندی تام ارتکاب جرمی از همان نوع (طبقه) و منظور از همانندی ناقص همسانی جرم سابق و جدید از حیث: علیه اموال بودن، علیه اعراض و نوامیس و یا علیه تمامیت جسمانی اشخاص بودن می‌باشد.

حکمی^۱ وجود دارد.

- سیستم تکرار جرم در قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲، عام و موقت است.^۲ اما همان گونه که بیشتر بیان شد، در قانون مجازات فرانسه ۱۹۹۲، عام، ناقص، دائمی و موقت است.
- شمول استثناء در تکرار جرم؛ در نظام حقوقی فرانسه اطفال و نوجوانان بین ۱۳ تا ۱۸ سال مشمول تکرار جرم می‌شوند، اما در قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲، استثنائاتی در رابطه با شمولیت «تکرار جرم» وجود دارد؛ جرائم سیاسی و مطبوعاتی و جرائم اطفال «پسر کمتر از ۱۵ و دختر کمتر از ۹ سال تمام قمری» مستثنا می‌باشند (ماده ۱۳۸ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲)، اما رویکرد حقوق کیفری فرانسه در این رابطه با سکوت مواجه می‌باشد و استثنائاتی در این زمینه وجود ندارد.
- تفاوت در میزان مجازات در اجرای قاندهی تکرار جرم؛ حداکثر مجازات در تکرار جرم در قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲، یک و نیم برابر حداکثر مجازات قانونی آن جرم (دوم) می‌باشد، اما در قانون جزای فرانسه ۱۹۹۲، تا سقف دو برابر یا بیشتر ممکن است مجازات لحاظ شود (به استثنای مجازات اشخاص حقوقی، با موضوع تکرار جرم «ماده‌ی ۱۲-۱۳۲»).
- امکان و حدود و ثغور تقلیل مجازات در قانون ۱۳۹۲ ایران تصریح شده است، اما قانون مجازات ۱۹۹۲ فرانسه فاقد چنین مقرره‌ای است.
- تفاوت از حیث سیاست جنایی تقنینی؛ گرایش به رویکردهای ترمیمی و گریز از گفتمان کیفرسالار دولتی در قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲، نسبت به قانون مجازات ۱۹۹۲ فرانسه از جایگاه بالاتری برخوردار می‌باشد.
- تفاوت از حیث کمیت و کیفیت قوانین تکرار جرم؛ در هر دو نظام حقوقی نیز تفاوت‌هایی دیده می‌شود؛ از لحاظ کمیت، در نظام حقوقی ایران تنها ۵ قانون در زمینه‌ی تکرار جرم وجود دارد، ولی در قانون کیفری فرانسه حدود ۱۴ قانون وجود دارد که نشانگر اختصاصی‌تر بودن مسئله‌ی تکرار جرم در نظام فرانسه می‌باشد.
- تفاوت در مسئولیت اشخاص حقیقی و حقوقی؛ تکرار جرم اشخاص حقوقی در قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ پیش‌بینی نشده است، اما در قانون جزای فرانسه ۱۹۹۲ پیش‌بینی گردیده است.
- تکرار جرم از حیث مرجع صادرکننده‌ی محکومیت اولیه؛ یکی از نوآوری‌های قانون جزای فرانسه، برخلاف سیاست جنایی کشورمان، پذیرش احکام دادگاه‌های کشورهای عضو اتحادیه

۱. منظور از مشابهت حکمی، جرایمی است که قانون‌گذاران کیفری فرانسه آنها را در حکم جرم واحد قرار داده‌اند، همانند آنچه در ماده‌ی ۱۶-۱۳۲، در خصوص سرقت، کلاهبرداری و غیره بدان‌ها تصریح شده است.

۲. در تکرار جرم دائم برخلاف تکرار جرم موقت، برای تشدید مجازات بین جرائم ارتكابی و محکومیت‌های متوالی فاصله زمانی لحاظ نمی‌شود.

اروپا می‌باشد.

نتیجه‌گیری و پیشنهادات:

اصولاً نظام حقوق کیفری فرانسه به عنوان خانواده‌ی حقوق نوشته رومی- ژرمنی توانسته است مبدأ تحولات قانون‌گذاری در بسیاری از قوانین کشورهای دنیا شود. در کشور ما نیز قانون‌گذاری در اوایل قرن سیزدهم هجری (۱۳۰۴ ه.ش) با الهام از قانون فرانسه آغاز شد. از حیث قدمت قانون‌گذاری، در مسئله‌ی «پیشگیری از تکرار جرم» قانون‌گذار فرانسه دارای پیشینه‌ای بیش از یک‌صد سال، نسبت به اتخاذ چنین سیاست تقنینی پیشگیرانه در ایران می‌باشد. با این اوصاف، نتایج حاصل از تحقیق نشانگر آن است که مدیران و سیاست‌گذاران عدالت کیفری در ایران در مسئله‌ی تکرار جرم، سعی در پیشی گرفتن از قوانین کیفری فرانسه داشته‌اند (تغییر در مسیر سیاست جنایی از عدالت سزاده به سمت عدالت ترمیمی). در قانون‌نامه جنایی ۱۳۹۲ ه.ش و قانون جزای فرانسه ۱۹۹۲ میلادی (قوانین حاکم)، علاوه بر تشابهاتی همچون عام و موقت بودن سیستم تکرار جرم، کیفیات مشدده ناشی از «تکرار جرم»، از نوع قانونی و الزامی (تشابه مطلق)، صرف ظهور قطعیت حکم سابق، افزایش تصاعدی مجازات‌ها، لحاظ نمودن مرور زمان، کفایت قطعیت حکم سابق به استثنای حدود الهی و...، رویکردهای متفاوتی همچون تخصصی بودن و تنوع داشتن مواد قانونی، نوع شخص مرتکب، لزوم اجرای محکومیت قطعی سابق (حدود الهی)، قائده تشابه نسبی یا تمام، بازه زمانی (فاصله‌ی بین ارتکاب جرم اول و دوم)، محاسبه تعداد دفعات ارتکاب، میزان مجازات، شمول استثناء و غیره بین دو نظام حقوقی وجود دارد.

نتایج ارزیابی‌های تجربی و علمی در دهه‌ی ۱۹۹۰ میلادی نشان داده است که انتظاراتی که حتی متولیان کیفر از پاسخ‌های نظام عدالت کیفری رسمی داشته‌اند، محقق نشده است. امروزه دیگر تصور اصلاح مجرم از طریق اعمال مجازات‌های شدید مورد تردید جدی واقع شده است. نظام‌های عدالت کیفری در نتیجه‌ی سنجش علمی سیاست کیفری، تدابیری را مؤثر در جلوگیری از تکرار جرم می‌دانند که علل بزهکاری را مورد هدف قرار دهد. لذا، پیشگیری از «تکرار جرم» مستلزم استفاده از سیاست جنایی مناسب و مطلوب می‌باشد. باید سیاست‌گذاران عمومی، مدیران و اصلاح‌طلبان حقوق کیفری ایران، در تدوین و رسمی‌سازی تأسیسات حقوقی در قوانین عادی کیفری و آیین‌نامه‌های مربوطه، مدل‌های تأسیس شده، در مسئله‌ی «تکرار جرم» به شاخص‌های خاص تحقق اهداف عدالت کیفری (پیشگیری از تکرار جرم، کاهش هزینه‌های جرم، اصلاح بزهکاران، کاهش جمعیت کیفری و...)، نزدیک‌تر سازند و به اسناد بالادستی از جمله توجه به اصول (اصل ۱۵۶، ۱۵۸ ق.ا. و غیره) قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، مصوبات مجمع

تشخیص مصلحت نظام، قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران - مصوب ۱۳۷۹، و غیره در رابطه با پیشگیری از جرم و اصلاح مجرمین توجه کافی بنمایند. بهره‌گیری از الگوی قانون کیفری فرانسه، رانه در تشدید مجازات، بلکه در وضع قوانین تخصصی‌تر و با کیفیت بهتر، تغییر در گستره‌ی دایره‌ی شمولیت استثنائات و غیره، می‌تواند موجبات کاهش تکرار جرم و اصلاحات لازم در این رابطه باشد. بدون شک، پدیده «تکرار جرم» به عنوان معضل مشترک نظام‌های حقوق کیفری، را باید در اصلاحات قانون‌گذاری و تغییر مسیر سیاست جنایی دنبال نمود؛ به نظر می‌رسد در مجموع رویکردی که در قانون‌نامه‌ی جنایی ۱۳۹۲، و سایر قوانین جدیدالتأسیس در نظام حقوقی ایران بر آن تأکید داشته شده است (میزان مجازات‌ها)، کارآمدتر و پسندیده‌تر از سیاست جنایی تقنینی فرانسه در رابطه با واکنش به مسئله‌ی تکرار جرم باشد.

منابع

- اصولی یامچی، محدثه (۱۳۸۶). «**بررسی فقهی و حقوقی تعدد و تکرار جرم در حدود**»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، استاد راهنما؛ سید هاشم بطحایی، اساتید مشاور؛ مجتبی الهیان و محمد رسول آهنگران، دانشگاه تهران.
- اردبیلی، محمدعلی (۱۳۸۲). «**حقوق جزای عمومی**»، چاپ ششم، نشر میزان.
- استفانی، گالتون؛ ژرژ لواسور، برناربولوک (۱۳۷۷). «**حقوق جزای عمومی**»، ترجمه: حسن دادبان، جلد اول، چاپ اول، انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی.
- ابن ادریس حلی، ابی جعفر محمد بن منصور بن احمد بن ادریس (۱۴۱۰ ه.ق). «**السرائر**»، ج ۳، قم، مؤسسه نشر اسلامی.
- ابو الصلاح حلبی، تقی بن نجم (۱۴۰۳ ه.ق). «**الکافی فی الفقه**»، تحقیق: رضا استادی، اصفهان، مکتبه الامام امیرالمؤمنین علی (ع) العامه.
- بوریکان، ژان؛ سیمون، ماری (۱۳۹۴). ترجمه: عباس تدین، چاپ سوم، انتشارات خرسندی.
- پرو، روزبه (۱۳۸۴). «**نهادهای قضایی فرانسه**»، ترجمه: شهرام ابراهیمی و غلامحسین کوشکی، انتشارات سلسبیل، چاپ اول.
- پوریا فرانی، حسین (۱۳۸۴). «**تعدد و تکرار جرم در حقوق کیفری ایران**»، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- تدین، عباس (۱۳۹۴). «**قانون آیین دادرسی کیفری فرانسه**»، چاپ دوم، انتشارات خرسندی.
- توجهی، عبدالعلی (۱۳۹۵). «**آسیب‌شناسی قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲**»، چاپ سوم، انتشارات قوه قضاییه.
- رضوی، بهزاد (۱۳۹۳). «**کیفیات مشدده در فرآیند کیفردهی جنایات بین‌المللی**»، پژوهش حقوق کیفری، سال دوم، شماره ششم، صص ۸۹-۶۹.
- جعفری دولت‌آبادی، عباس (۱۳۸۴). «**بررسی تطبیقی تکرار جرم در حقوق ایران و اردن**»، ماهنامه شماره ۵۱ سال نهم.
- سلطانی، محمدرضا (۱۳۹۷). «**بررسی جزایی تکرار جرم و روند حرفه‌ای شدن بزهدار در نظام کنونی ایران**»، فصلنامه علمی - حقوقی قانون یار، دوره دوم، شماره ششم، صص ۲۳۸-۲۱۱.
- شامیاتی، هوشنگ (۱۳۸۲). «**حقوق جزای عمومی**»، انتشارات مجد، چاپ یازدهم.
- شهید اول، ابی عبدالله محمد بن مکی عاملی (بی‌تا). «**الذکری الشیعه فی احکام الشریعه**»، چاپ سنگی، منشورات مکتبه بصیرتی، ص ۱۳۱.
- طوسی، محمد بن الحسن (۱۳۸۸ ه.ق). «**المبسوط فی فقه الامامیه**»، ج ۸، تحقیق: محمدباقر بهبودی، المکتبه المرتضویه لاحیای الآثار الجعفریه، ص ۱۱.
- طباطبایی، سیدعلی (۱۴۱۲ ه.ق). «**ریاض المسائل**»، ج ۲، قم، مؤسسه نشر اسلامی، اول، ص ۴۶۸.
- طوسی، محمد بن الحسن (۱۴۱۴ ه.ق). «**الخلاف**»، ج ۵، قم، مؤسسه نشر اسلامی، اول، ص ۴۰۸.

- غلامی، حسین (۱۳۹۰). «تکرار جرم»، چاپ سوم، نشر میزان.
- قراخانی، نصراله؛ ابراهیمی منش، مهرا (۱۳۹۴). «تعدد و تکرار جرم»، چاپ اول، انتشارات بهنامی.
- گودرزی، محمدرضا؛ مقدادی، لیلا (۱۳۹۵). «درآمدی بر قانون مجازات فرانسه»، ترجمه: انتشارات خرسندی، چاپ اول.
- گسن، ریموند (۱۳۹۲). «مبانی جرم‌شناسی نظری»، مترجم: مهدی کی نیا، انتشارات مجد، ج اول.
- گلدوزیان، ایرج (۱۳۹۰). «محشای قانون مجازات اسلامی»، انتشارات مجد، چاپ چهاردهم.
- لوترمی، لورانس؛ کلب، پاتریک (۱۳۹۵). «بایسته‌های حقوق کیفری فرانسه»، ترجمه: روح الامینی، میزان، چاپ دوم.
- مهرا، نسرین (۱۳۹۶). «تحلیل تطبیقی الگوهای کیفردهی در نظام کیفری ایران و انگلستان»، فصلنامه پژوهش حقوق کیفری، دوره ۶، شماره ۲۰، صص ۱۴۰-۱۰۵.
- نیازمند، رضا (۱۳۸۳). «شیعه در اسلام»، حکایت نوین، چاپ اول.
- نورایی، یوسف (۱۳۹۴). «بررسی فقهی حقوقی تکرار جرم با تأکید بر ماده‌ی ۱۳۶ قانون مجازات اسلامی»، فصلنامه پژوهش‌های فقه و حقوق اسلامی، سال یازدهم، شماره ۴۰، تابستان ۹۴، صص ۱۴۴-۱۲۷.

منابع لاتین:

- Hennegulle Benjamin, Monnery Annie (2015). **Better at home than in prison Anais**. Kensey. Septambers.
- Benjamin. Monery (2013). **The determinants of recidivism a mong ex-Prisoners: a survival**. Analysis on French data May.
- <https://halshs Archives- our ertes. Fr.halshs- 22846>.
- Fredric, Desportes, Francis, Legunehc (2009). **OROIT PENAL GENERAL**, seizic meditation ouvrage a jour aul erseptembre paris.
- Quel modele de lute contrela recidive xarier bebin, institut,pour. Lajustice Avril 2009.
- https://fr.wikipedia.org/wiki/R%C3%A9cidive_en_droit_fran%C3%A7ais.
- <https://www.cabinetaci.com/recidive/>.
- <http://www.maitre-eolas.fr/post/2007/05/10/617-la-recidive>.
- [http://fr.jurispedia.org/index.php/R%C3%A9cidive_\(fr\)](http://fr.jurispedia.org/index.php/R%C3%A9cidive_(fr))